

De publieke rol van de sociologie

De publieke rol van de sociologie

Actualiteitencollege NSV
25 november 2010

Vic Veldheer (red.)

Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, april 2011

Nederlandse Sociologische
Vereniging, Nijmegen

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het Bureau verricht zijn taak in het bijzonder waar problemen in het geding zijn die het beleid van meer dan één departement raken. De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het Bureau te voeren beleid. Omtrent de hoofdzaken van dit beleid treedt de minister in overleg met de minister van Algemene Zaken, van Justitie, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, van Financiën, van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, van Economische Zaken, van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau; Nederlandse Sociologische Vereniging, Den Haag/Nijmegen 2011
Zet- en binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Omslagontwerp: bureau Stijlzug, Utrecht
Omslagfoto en foto's binnenwerk: Herman Zonderland, Delft

ISBN 978 90 377 0561 4
NUR 740

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.repro-recht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Sociaal en Cultureel Planbureau
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
Telefoon (070) 340 70 00
Fax (070) 340 70 44
Website: www.scp.nl
E-mail: info@scp.nl

Nederlandse Sociologische Vereniging
Sectie Sociologie RU
Postbus 9104
6500 HE Nijmegen
Tel. 0243613013
Fax. 0243612399
E-mail: secretariaat@nsv-sociologie.nl

De auteurs van SCP-publicaties zijn per e-mail te benaderen via de website. Daar kunt u zich ook kosteloos abonneren op elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

Voorwoord	7
De publieke rol van de sociologie	9
Vaksociologie	9
Kritische sociologie	10
Beleidsociologie	11
Publieke sociologie	11
Forumdebat	15
De betekenis van de drie ereleden voor de sociologie	21

Jacques van Hoof

Voorwoord

Eén van de redenen voor de Nederlandse Sociologische Vereniging om regelmatig zogenoemde Actualiteitencolleges te organiseren is het stimuleren van het debat tussen sociologen die aan de universiteit zijn verbonden en sociologen die in de beroepspraktijk werkzaam zijn. Bij die laatsten kunt u denken aan diegenen die verbonden zijn aan – al dan niet commerciële – onderzoeksbureaus, onderzoekseenheden van gemeenten, provincies en departementen, maatschappelijke organisaties, het onderwijs e.d.

Aan de hand van een actueel thema wordt het debat gestimuleerd over de vorderingen van de sociologie als wetenschap en het belang ervan voor de beroepspraktijk. Beleidmakers en universitaire sociologen raken in gesprek en horen van elkaar wetenswaardigheden waarvan zij anders niet direct op de hoogte zouden komen.

Het afgelopen jaar stond het Actualiteitencollege dat de *nsv* in samenwerking met het *scp* jaarlijks organiseert in het teken van *de publieke rol van de sociologie*. Welke bijdrage levert de sociologie aan het publieke debat over actuele maatschappelijke vraagstukken? Moet de sociologie wel een bijdrage leveren aan het maatschappelijke debat? Welke invloed oefent de sociologie uit op de publieke opinie en op het beleid van de overheid? Hoe oefenen sociologen invloed uit: als wetenschapper, journalist of beleidsadviseur?

Het boekje opent met de Inleiding op het thema van Geert de Vries van de Vrije Universiteit. Daarna zullen drie sociologen die hun sporen op dit terrein hebben verdiend, hun licht laten schijnen over dit thema, te weten mevrouw Anneke van Doorne-Huiskes, Pieter Broertjes en Abram de Swaan. Zij zijn met elkaar in debat gegaan onder leiding van Hans Harbers van de Universiteit Groningen. Helaas is door een technische storing weinig van dit debat geregistreerd. Aan de hand van aantekeningen van enkele deelnemers en het essay van Abram de Swaan zijn enkele discussiepunten genoteerd.

Vanwege hun grote betekenis voor de sociologie heeft de *nsv* op de betreffende middag de hierboven genoemde sociologen benoemd tot erelid van de vereniging. Alle drie vertegenwoordigen in verschillende gedaanten de publieke rol van de sociologie.

Aan Paul Schnabel, Universiteitshoogleraar Utrecht en directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, is gevraagd de laudatio uit te spreken. Diens tekst treft u eveneens aan.

Ik dank het Sociaal en Cultureel Planbureau in de persoon van Vic Veldheer voor het organiseren van dit Actualiteitencollege, het beschikbaar stellen van een mooie locatie en het mogelijk maken van deze publicatie.

Ten slotte spreek ik de hoop uit dat deze vorm van samenwerking tussen het Sociaal en Cultureel Planbureau en de Nederlandse Sociologische Vereniging in de toekomst op dezelfde vruchtbare en aangename manier zal worden voortgezet.

Jacques van Hoof
Voorzitter *nsv*

Inleider Geert de Vries hield een boeiend betoog over de publieke rol van de sociologie

De publieke rol van de sociologie

Geert de Vries

Wat is publieke sociologie? Michael Burawoy heeft in 2004 als voorzitter van de American Sociological Association vier functies onderscheiden die de sociologie moet vervullen: *professional sociology* (sociologie voor vakgenoten), *policy sociology* (sociologie voor beleidsmakers), *public sociology* (sociologie voor burgers, belastingbetalers, krantenlezers en andere 'gewone mensen') en *critical sociology* (de sociologische zelfkritiek, op en van... sociologen). Deze vier functies zijn de voorlopige uitkomst van een differentiatieproces binnen de sociologie, dus een sociologische arbeidsdeling.

Vaksociologie
Kritische sociologie

Beleidsociologie
Publieke sociologie

Burawoy's rede laat zich mede lezen als een Durkheimiaanse exercitie rondom de vraag: hoe houden we een organische solidariteit in stand en vermijden we een anomische arbeidsdeling binnen de sociologie?

Vaksociologie

Vaksociologie is de geaccumuleerde kennis, zowel substantief als methodisch, die sociologen met zich dragen en waaraan ze zelf iets toevoegen. Ze doen dat onder elkaar, ze zijn dus het eigen publiek. Zonder vaksociologie geen sociologie, en dus ook geen beleidsociologie, publieke sociologie of kritische sociologie. De vaksociologie is de kern van ons vak. Sociologiebeoefening is de afgelopen decennia méér een vak geworden, geprofessionaliseerd in de brede betekenis van dat woord. Dat is goed. Zoals Burawoy schrijft: 'Vandaag de dag is de sociologie in betere vorm dan ooit.' Iemand die daar in en vanuit Nederland veel aan heeft bijgedragen, is Abram de Swaan. Maar de ontwikkeling heeft ook een keerzijde. De academische sociologiebeoefening is, althans in Nederland, de afgelopen tien jaar in de greep gekomen van een bureaucratisch-sciëntometrisch regiem. Dat regiem staat tegen de achtergrond van een telkens opnieuw aangezegde en daardoor eigenlijk aanhoudende bezuinigingsimperatief – die ongelooflijke armoede te midden van verbijsterende rijkdom – en is een uitloper of poliep van het regiem van *new public management*. Onderzoekers, afdelingen, faculteiten, onderzoeksscholen en universiteiten worden steeds stringenter afgerekend op publicaties en citaties, in artikelvorm, in het Engels, in tijdschriften die *impact* hebben, dat wil zeggen: veel geciteerd worden. Uitwassen daarvan komen een enkele keer in het nieuws. De filosoof Laurens Hessels onthulde onlangs dat onderzoekers hun werk opsplitsen in de kleinst mogelijk publicabele eenheden, co-auteurschappen uitwisselen, ja zelfs frauderen onder druk van het regiem (*NRC Handelsblad*, 16 november 2010). Maar dat wisten wij aan de universiteit allemaal al en Max Weber had het ons lang geleden voorspeld.

Wat we nog niet voldoende beseffen, is wat de interne en externe gevolgen van dit regiem zullen zijn. Ik noem er enkele.

Binnen universiteiten zullen handige stukloonarbeiders minder handige ambachtslieden – die bijvoorbeeld nog boeken willen schrijven, och arme! – gaan verdringen. Het regiem zal de al eerder ingezette opmars van het specialistendom versnellen. Zoals Nescio opmerkte: ‘Het is wonderlijk hoeveel iemand weten kan over niets.’ Ook werkt het regiem in het voordeel van kwantitatief onderzoek en leidt het daarmee tot eenzijdigheid. Per saldo zal het regiem tot een inhoudelijke verarming van de Nederlandse sociologie leiden.

Sta mij toe een vergelijking te trekken met de schaats sport. Als schaatskampioenschappen alleen nog verreden zouden worden op de 500 meter en op hooggelegen banen zoals Alma Ata, dan zouden stayers uit de schaats sport verdwijnen. Het schaatspubliek zou wegblijven. In de schaatswereld zou een voorstel in die richting met hoongelach worden ontvangen. In de Nederlandse sociologie daarentegen laten we iets dergelijks gebeuren.

Ook buiten de universiteiten heeft het bureaucratisch-sciëntometrisch regiem gevolgen en die zijn van belang voor het thema van vandaag. Het regiem straft universitaire sociologen die beleidsonderzoek doen en (of) die zich roeren in de publieke discussie. Beide genres vergen immers het gebruik van goed Nederlands en ze gaan vaak over Nederlandse onderwerpen. Zoals Burawoy schrijft: ‘Nationale sociologieën verliezen hun binding met nationale problemen en lokale kwesties.’ Dat betekent een verarming van sociologisch inzicht onder beleidsmakers en in de publieke discussie.

De ontwikkeling schept verder een legitimeringsprobleem voor de Nederlandse sociologie als geheel. Wat immers moet de Nederlandse belastingbetaler denken als zij steeds minder gaat horen van de sociologie? Ik zelf zou in haar plaats denken: ‘De sociologie heeft zeker weinig te melden!’ Het regiem ondergraaft dus op langere termijn de reputatie en positie van de sociologie. Daar zullen we nog spijt van krijgen. Om misverstand te voorkomen: het zichtbaar maken en verantwoorden van productiviteit is nodig en goed. Maar die productiviteit hoort gemeten te worden met criteria die de kern van het ambacht dekken. Het feit dat de huidige criteria dat niet doen, is een bewijs dat de Nederlandse sociologie geen professie is in sociologische zin. Als Nederlandse Sociologische Vereniging – een vriendelijk mompelend clubje – moeten we ons dat aantrekken.

Kritische sociologie

Kritische sociologie is de gewetensfunctie van de vaksociologie: de professionele zelfreflectie. Die is onmisbaar en er is veel goeds uit voortgekomen. Het beste voorbeeld hiervan blijft C. Wright Mills’ *The Sociological Imagination*. Maar te véél zelfreflectie leidt gemakkelijk tot navelstaren. De post-moderne wending in de antropologie bijvoorbeeld heeft de publieke verstaanbaarheid van diezelfde antropologie ondergraven. Maar in Nederland is kritische sociologie misschien toch wat te weinig ontwikkeld.

Beleidsociologie

Beleidsociologie is sociologie ten dienste van de overheid. De Nederlandse sociologie heeft hierin een grote traditie die teruggaat tot Steinmetz en Van Veen. Kees Schuyt en Anneke van Doorne zijn hiervan hedendaagse vertegenwoordigers. Het Sociaal en Cultureel Planbureau produceert al meer dan 35 jaar een stroom van zeer beleidsrelevant sociologisch onderzoek.

Een risico van beleidsonderzoek is wel dat het vaksociologische vragen uit het oog verliest dan wel op een onkritische manier toepast. In menig beleidsrapport fungeert het begrip sociaal kapitaal als een soort Haarlemmerolie die elke maatschappelijke kwaal geneest zonder dat de overheid eraan te pas hoeft te komen. Dat laatste is natuurlijk precies wat de overheid in deze tijd wil horen, bijvoorbeeld in het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning wmo. Zoals de dichter Hendrik de Vries schreef: 'Wilt gij geldlijk voordeel, geef steeds gunstig oordeel.' Maar als beleidsonderzoekers het sociaal-kapitaalbegrip van Pierre Bourdieu eens ernstig zouden nemen zou het oordeel veel minder gunstig uitvallen dan de opdrachtgever lief is. Bovendien: ook mensen zonder sociaal kapitaal verdienen een fatsoenlijk leven.

De grote nadruk die tegenwoordig gelegd wordt op maatschappelijke relevantie, *impact* en liefst zelfs 'valorisatie' van wetenschappelijke kennis dreigt bovendien ook de keuze van vraagstellingen en conceptualisering van vaksociologisch onderzoek aan universiteiten te beïnvloeden. Daar moeten we voor waken.

Publieke sociologie

Publieke sociologie is sociologie voor, met en misschien zelfs dóór een breed publiek. Het is sociologie die de *private troubles* van mensen vertaalt in *public issues*, die hun individuele levens in verband brengt met de structuur van hun samenleving en met de geschiedenis daarvan. Dit zijn woorden van C. Wright Mills. Publieke sociologie maakt gebruik van de sociologische verbeeldingskracht – *the sociological imagination* – en verbreidt die onder de mensen. Publieke sociologie is Verlichtingsociologie.

Michael Burawoy onderscheidt enerzijds 'traditionele' publieke sociologie zoals beoefend door mensen als David Riesman, Richard Sennett, Jacques van Doorn en Abram de Swaan: sociologisch hoog geschoolde publieke intellectuelen die in kranten, tijdschriften, radio- en televisieprogramma's en op YouTube hun inzichten op een toegankelijke manier verspreiden en daarmee de discussie in publieke en politieke arena's verrijken.

Anderzijds onderscheidt en bepleit Burawoy 'organische' publieke sociologie: de samenwerking tussen sociologen en maatschappelijke groeperingen 'van onderop' om de emancipatie van die groepen te bevorderen. De beschrijving doet een beetje denken aan wat vroeger actieonderzoek heette: activistische coalities tussen sociologen en *grass-roots* bewegingen. In Nederland is hier weinig meer van terug te vinden. Misschien heeft de verzorgingsstaat de wind uit de zeilen ervan genomen.

Publieke sociologie veronderstelt toegang tot communicatiemiddelen en dus een goede verstandhouding tussen sociologen en journalisten. 'We moeten,' schrijft Burawoy,

‘een samenwerkingsrelatie cultiveren tussen sociologie en journalistiek.’ Maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Tussen sociologie en journalistiek bestaat immers *sibling rivalry*: een haat-liefde-verhouding van rivaliteit en affiniteit. Historisch gezien zijn ze min of meer parallel tot bloei gekomen. Maar het beroep van journalist was van oudsher een non-beroep: een vak dat iedereen kon uitoefenen die een pen kon vasthouden. De sociologie daarentegen was al vrij snel een, zij het onzekere, academische discipline. Het interessante feit doet zich nu voor dat de publieke beeldvorming over de sociologie het meest negatief is geworden in de jaren waarin journalisten de emancipatie en certificatie van hun beroep bevochten. Ik beperk me tot Nederland.

In de jaren zestig en zeventig zijn journalisten minder gezagsgetrouw geworden en meer zelfbewust. Ze hebben een hoge organisatiegraad bereikt. En ze hebben in 1966 voor het eerst een eigen, volledige vakopleiding geschapen: de School voor de Journalistiek in Utrecht. Die modelleerde die haar onderwijsprogramma voor een belangrijk deel naar dat van de Politieke en Sociale Faculteit van de Universiteit van Amsterdam. De sociaalwetenschappelijke studierichtingen waren bovendien rekruteringsvelden voor dag- en weekbladen. Het niet afmaken van een studie in de sociologie of politicologie fungeerde op de journalistieke arbeidsmarkt als positief signaal: het was een teken dat je nieuwsgierig was – nieuwsgieriger dan je studiegenoten – geëngageerd, sceptisch en ongeduldig. En dat je wilde schrijven.

Dit waren optimale omstandigheden voor de groei en bloei van een professioneel narcisme van de kleine verschillen. De sociologie was daarbij voor de journalistiek het ideale negatieve referentieobject. Ze verkeerde zelf juist in een crisis. Ze is – dit terzijde – van de journalistieke kritiek niet slechter geworden. Van haar kant zette de sociologie zich af tegen de journalistiek. Zoals bekend luidt het meest vernietigende oordeel dat een socioloog kan vellen over een goed geschreven *emic* rapportage uit de samenleving: ‘Het is niet meer dan journalistiek.’ Hoe complementaire vernietigende commentaar dat een journalist kan vellen over een doorwrochte *ethic* analyse van de samenleving luidt: ‘Onleesbaar,’ dan wel: ‘Een waarheid als een koe.’

Hoe ging het verder? Door het openbreken van het publieke omroepbestel, de groei van de commerciële televisie, de komst van het Internet, en ook door de hevige concurrentie binnen de dag- en weekbladpers, heeft de journalistiek in Nederland een meer dramatiserende en vulgariserende toon gekregen. *If it bleeds, it leads*. Juist de zich noemende ‘kwaliteitskranten’ zijn de laatste tien jaar sensationalistischer geworden. *De Telegraaf* niet, die was het immers altijd al.

Tussen politici aan de ene kant – minder dan ooit verzekerd van een vaste achterban – en *De Telegraaf*, maar ook *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, *Trouw*, *Elsevier*, *HP/De Tijd* en actualiteitenrubrieken als *Nova* / *Nieuwsuur* en *TweeVandaag* / *EénVandaag* aan de andere kant, bestaat een belangencollusie. De partijen hebben elkaar meer dan ooit nodig en ze ruilen *statements* met nieuwswaarde uit voor aandacht en zendtijd. Dat is op zichzelf niet nieuw. Nieuw is wel, althans voor Nederland, de nauwe verstrengeling binnen dit politiek-publicitair complex.

En dan zijn er ook nog de columnisten, door Johan Heilbron eens gekarakteriseerd als onze eigen ‘grote intellectuelen in een klein land’. Het columnisme heeft zich, zoals

Jacques van Doorn constateerde, ‘als een mierenplaag in de media verbreid’. Geen land ter wereld heeft er naar het schijnt zo veel per krant en per duizend inwoners als Nederland. Hun opkomst en vermenigvuldiging kan begrepen worden uit het voor lezers afnemend belang van zuiver nieuws – dat zien ze al op de tv – en het toenemend belang van meningsvorming – sinds de ontzuiling moet elke Nederlander haar eigen positie bepalen.

De kakofonie van de meningen en meninkjes van columnisten ontnemt ons soms het zicht op de werkelijkheid. Ze hebben maar één gezamenlijk belang: ongebreidelde vrijheid van schrijven en desgewenst schelden. Dat verklaart dunkt me de verrassende eensgezindheid in hun overigens zo heterogene kring na de moord op Theo van Gogh. Niets in Nederland hoefde heilig te zijn - niets mocht zelfs heilig zijn - behalve het vrije woord. Maar weinig columnisten hebben destijds afstand genomen van deze karikatuur van de vrijheid van meningsuiting en van de postume heiligverklaring van Van Gogh.

Het is begrijpelijk maar jammer dat ook sociologen zich er soms toe laten verleiden om in de publieke discussie een schrille toon aan te slaan. Zo’n toon helpt misschien om toegang te krijgen tot de voorpagina. Maar hij ondermijnt tegelijkertijd de geloofwaardigheid van de sociologie. Kennelijk, zo is de lezer geneigd te denken, hebben sociologen onder elkaar ook maar uiteenlopende “meninkjes”.

Hoe dit ook zij, het is niet eenvoudig om boven al deze dramatiserende en schelle geluiden uit de stem van de sociologie op een overtuigende manier te laten horen. Het is dunkt mij een gezamenlijk belang van de journalistiek en de sociologie om aan de dramatisering, vulgarisering en decivilisering van het publieke debat een halt toe te roepen. Gelukkig hebben we in Nederland ook journalisten als Pieter Broertjes, Henk Hofland, Geert Mak, Ian Buruma, Arthur van Leeuwen, Sjoerd de Jong, Elma Verhey, Rudi Kagie, Anja Vink. De keuze van deze namen is persoonlijk en een beetje willekeurig, maar hopelijk niet helemaal. Laten wij sociologen toch vooral respect hebben voor goede journalisten zoals zij. Journalisten en sociologen delen hun belangrijkste taak en hun grootste morele verantwoordelijkheid met geen enkele andere beroepsgroep dan met elkaar: *de samenleving doorzichtig te maken voor de mensen die haar vormen*. Dat is de taak van de journalistiek. En dat is ook de publieke taak van de sociologie.

Op het gevaar af de veelgelauwerde Abram de Swaan te vermenigvuldigen tot een muis, herinner ik nog even aan de P.C. Hooftprijs die hem in 2008 is toegekend. Die prijs kreeg hij voor zijn sociologisch-essayistisch oeuvre. Een klinkender publieke erkenning van het belang van sociologie – en van het belang van publieke sociologie – kan men zich nauwelijks voorstellen. De prijs was voor De Swaan en hij schijnt mede af op de Nederlandse sociologie.

De samenleving doorzichtig maken voor de mensen die haar vormen.

Zoals gezegd heeft Michael Burawoy’s rede een Durkheimiaanse vraagstelling. Hoe houden we een organische solidariteit in stand en vermijden we een anomische arbeidsdeling binnen de sociologie? De kern van zijn antwoord is: door de vier functies van vak-, beleids-, publieke en kritische sociologie op elkaar betrokken te houden. ‘De bloei van onze discipline,’ schrijft Burawoy, ‘hangt af van een gedeeld ethos, als

De belangstellenden applaudisseren voor de laudatio en de drie ereleden

fundament voor de wederkerige interdependentie van vaksociologie, beleidssociologie, publieke sociologie en kritische sociologie.' Zonder vaksociologie zijn de overige drie functies ten dode opgeschreven. Maar zonder beleidsrelevantie, een publiek draagvlak en zelfkritiek sterft de vaksociologie in ijdele schoonheid – sommigen zouden zeggen: ijdele lelijkheid. De samenleving doorzichtig maken voor mensen die haar vormen, is de opgave van de sociologie als geheel.

Forumdebat¹

Onder leiding van Hans Harbers gaan Anneke van Doorne-Huiskes, Abram de Swaan en Pieter Broertjes met elkaar en de zaal in debat over de publieke rol van de sociologie. Wat verstaan we eigenlijk onder de publieke rol van de sociologie? Langs welke uiteenlopende wegen wordt die vormgegeven? Wie zijn dan die publieken? Beleidsmakers, maatschappelijke groeperingen en bewegingen, *de Volkskrant/NRC/Trouw*-lezer? Is het onderscheid dat Michael Burawoy maakt tussen ‘public sociology’ en ‘policy sociology’ – de socioloog als publiek intellectueel en de socioloog als beleidsadviseur – relevant? Hans Harbers legde ook vraag voor in hoeverre die publieke rol van de sociologie de laatste jaren niet wat ondergesneeuwd is geraakt, onder meer onder druk van meer academische, intern-professionele prestatiecriteria. Zo ja: is het onlangs nieuw toegevoegde beoordelingscriterium aan het Protocol voor onderzoeksvisitaties (de zgn. valorisatie-eis – in diverse gremia inmiddels verbreedt tot ‘maatschappelijke impact’) daar een adequaat antwoord op? Of met andere woorden: wat zijn de criteria voor een goede socioloog? Is dat voldoen aan de eisen van een ‘tenure track position’ of is er toch echt meer onder de zon? Wat dan en hoe dat intellectueel, institutioneel en personeel te vertalen?

In de sociologie wordt een onderscheid gemaakt tussen sociale en sociologische problemen. Onder de eerste worden maatschappelijke vraagstukken verstaan, onder de tweede toch vooral maatschappelijke vraagstukken die tot het kenobject van de sociologie worden gerekend. Als we dat onderscheid willen vasthouden, hoe garanderen we dan de verbinding tussen beide? Hoe sociale in sociologische problemen om te zetten, en hoe resultaten van sociologisch denkwerk en onderzoek weer terug te vertalen naar sociale kwesties? Immers, die sociale problemen en vraagstukken zijn toch de zuurstof-toevoer voor de sociologie? En zonder zuurstof gaan we dood.

Kortom, hoe zorgen we ervoor dat de sociologie levend blijft – levende kennis in plaats van dode kennis produceert? ‘Meaning is in the use,’ zeiden de pragmatisten al. Ergo: sociologie die niks doet, niks teweegbrengt, is betekenisloos. Hoe dat te voorkomen, zonder in het tegendeel (volledige instrumentalisering en/of ideologisering van de sociologie) te vervallen?

Anneke van Doorne verwijst naar het wereldcongres Sociologie in Madrid in 1990 dat door de Spaanse koning werd geopend. Hij sprak zijn vreugde uit over de mogelijkheid van zo’n congres in Spanje. ‘Onder het fascistisch regime van Franco zou een Sociologiecongres nooit in Spanje hebben kunnen plaatsvinden.’ Die opmerking vulde me met enige trots over ons vak. Een vak dat bijdraagt – kan bijdragen, moet bijdragen wat mij betreft – aan humanisering, aan *debunking*, aan het ontmaskeren van ideologieën. Een vak dat zich op empirische analyses baseert, machtsprocessen kan ontrafelen, wie speelt wie de bal toe, waarom blijven systemen, praktijken, instituties

¹ Door een technisch mankement aan de opnameapparatuur is dit debat niet meer te reconstrueren. Met behulp van aantekeningen van de sprekers is dat nog gedeeltelijk gelukt, maar het is niet meer dan een indruk van wat er gezegd is.

De drie ereleden: v.l.n.r. Pieter Boertjes, Anneke van Doorne-Huiskes, Abram de Swaan.

in stand? Maar ook een vak dat een appel doet op wat ik zou noemen sociale imaginatie: het besef dat de wereld anders zou kunnen zijn dan hij is. Een buitengewoon boeiend vak, derhalve.

Kernopgave van de Sociologie is het beschrijven en verklaren van sociale verschijnselen. Met beschrijvende vragen ('is het zo dat?') en met verklarende vragen ('hoe komt het dat?'). Ik noem een aantal voorbeelden van sociale verschijnselen: teruglopend kindertal, mate van acceptatie van homoseksualiteit in verschillende landen, vertrouwen in politieke instituties, ontstaan van verzorgingsstaten, jongens uit gegoede milieus die aan apathie zouden lijden en 'jaren' weinig uitvoeren, het hoge getal aan vrouwelijke deeltijders in Nederland. Een willekeurige opsomming. Wat ze gemeen hebben, is dat aan deze collectieve of sociale verschijnselen, individuele beslissingen, handelingen en gedragingen ten grondslag liggen. In haar verklaringen moet de sociologie daar op aangrijpen: individuele gedragingen binnen sociale, institutionele contexten.

Kalleberg onderscheidt vijf soorten rollen voor sociologen: sociologen als onderzoekers, als onderwijzers, als deelnemers aan het publieke debat, sociologen als experts, adviseurs, deskundigen. En sociologen ten slotte die de eigen discipline goed beheren en zichtbaar maken via universiteiten en professionele netwerken. Dit onderscheid vind ik zinvol. Natuurlijk kunnen de verschillende rollen door één persoon worden vervuld. Maar blijf ze wel onderscheiden. Een dergelijk onderscheid voorkomt moeizame en weinig zinvolle discussies over wat een 'betere' vorm van beoefening van het vak zou zijn. Belangrijke vraag: hoe zorgen we dat de sociologie levend blijft. Binnen academia vind ik het belangrijk om bij studenten hun sociale imaginatie te stimuleren. Om hen te doen

inzien dat de wereld er anders kan uitzien dan die nu doet. De sociologie dient, wat mij betreft, relevante problemen te adresseren. Zowel in het onderzoek als in het publieke debat. Maar de beroepsbeoefenaren verschillen in bekwaamheden. Je hebt bijvoorbeeld de kwantitatieve onderzoekers en mathematische modelbouwers. Meestal – uitzonderingen daargelaten – zijn deze collega's minder goed in het via de media vertellen hoe de wereld in elkaar zit, dan wel hoe die in elkaar zou moeten zitten. Anderen kunnen dat beter, maar die zijn misschien niet zo kundig – of minder geïnteresseerd – in het precieze onderzoek. Toch zijn het juist deze verschillende deskundigheden die het vak en zijn beoefening nodig hebben. En die het kleur en betekenis geven.

Pieter Broertjes benadrukt de rol van de socioloog in de toonzetting van het publieke debat. De socioloog kan het verschil maken als hij/zij een halt toeroept aan de vulgarisering van dat debat. In de jaren zestig en zeventig is de journalistiek zelfbewuster geworden en heeft voor een deel die taak overgenomen. De sociologie werd in die jaren een beetje de kop van Jut, mede door de bijdrage van *Jan Blokker* ($x=x$), die sprak van het kanariegele boekje van de sociologie. Een socioloog is iemand die vaststelt dat wanneer je in een kamer het lichtknopje aandoet, er licht gaat branden...

In de jaren negentig zijn de kwaliteitskranten iets populairder geworden en spoelde er een ware columnistenplaag over Nederland. Er ontstond een kakofonie van meningen. In dat geweld kan de sociologie zijn oude taak weer oppakken: 'De samenleving doorzichtiger maken voor de mensen die haar vormgeven.' Het gezag van de sociologie zal meer stijgen naarmate zij iets doet dat anderen niet kunnen of laten liggen (exclusiviteit).

In het verlengde hiervan pleit hij voor een onderzoeksagenda waarin studies naar de werking van de democratie, naar diversificatie in de samenleving en duurzaamheid een prominente plaats krijgen.

Abram de Swaan² heeft een duidelijke opvatting over de beoefening van het vak en de tegenwoordig zo populaire visitaties en daaraan gekoppelde beoordelingen van de opleidingen. Hij houdt een pleidooi voor een *sociologie van de macht, van aanzien en rijkdom* en put daarbij uit zijn rijke verleden.

[...] Ik ben mijn loopbaan begonnen met een boutade onder het hoofd 'Kleine politologie van de politicologie'³, die mij niet in dank werd afgenomen. Er volgden een aantal ferme strafmaatregelen, die gelukkig weer gauw ongedaan gemaakt werden. Een kleine twintig jaar later probeerde ik het nog eens, nu onder de titel 'Kleine sociologie van de sociologie'⁴ (die zelfherhaling wordt door welgezinde commentatoren als continuïteit opgevat). [...] In dat stuk beweerde ik dat de sociologen naar scholen waren opgedeeld, maar ook toen al toch vooral gegroepeerd naar vestigingsplaats. Die sociologische scholen – van de Amsterdamse historisch sociologen en van de Utrechts-Groningse

2 Deze tekst is ontleend aan zijn essay dat is gepubliceerd in: *Sociologie Magazine*, jg. 19, nr.1, maart 2011.

3 In: *Propria Cures*, jg. 80, nr. 15/16, 24 januari 1970.

4 In: *Kennis en methode. Tijdschrift voor wetenschapsfilosofie en methodologie*, jg. 9, nr 2, 1985, p. 90-104.

rationele-keuze theoretici – zijn min of meer uiteengevallen. De connectie met de eigen universiteit is nog steviger geworden, ook al omdat jaloerse bestuurders gedaan hebben wat ze konden om ‘hun’ onderzoekers uit de landelijke onderzoeksscholen terug te halen.

[...]

Die onderzoeksscholen, besef ik nu, waren in wezen contrarevolutionair: ze herstelden het gezag van de hoogleraren dat door het radenstelsel was ondermijnd. Daarin kregen ze de steun van het Ministerie tegen de weerstand van de ‘gekozen organen’ in. Het zijn deze laatste restjes academische autonomie die sindsdien door de universitaire bestuurders zijn opgeruimd.

In datzelfde artikel constateerde ik toen al: ‘Het is opmerkelijk dat sociologen hun reputaties laten reconstrueren en dus hun kansen laten redistribueren op grond van een zo mechanische en formalistische kwantificering als de citatie-index.’⁵ In ander opzicht is er wel degelijk verbetering bereikt. Indertijd was maar een vijfde van de universitaire sociologen gepromoveerd. Dat zal nu dichtbij de honderd procent liggen. De vakbekwaamheid van die sociologen, die nu immers met regelmaat in de vakpers publiceren, zal vast nog verbeterd zijn. Kantjesaflopers en lijntrekkers, die toen al zeldzaam waren, komen nu haast niet meer voor.

Maar diezelfde disciplinerende heeft geleid tot verschraling van de sociologische schrijverij buiten de eigen vaktijdschriften. Er was toen een levendig grensverkeer met belerende beroepspublicaties, met algemeen culturele periodieken en met de week- en dagbladders. Daar zijn geen punten en citaties mee te halen en dus komt het er nu niet meer zo van.

Belicht tegen die achtergrond wint de onderscheiding van drie ‘publieke sociologen’ met het erelidmaatschap van de Nederlandse Sociologische Vereniging aan contrast: opmerkelijk is niet dat wij zo aanwezig waren in de openbare sfeer, de een als beleidsadviseur, de ander als courancier en ik als essayist, maar dat zoveel sociologen die zoveel zouden kunnen bijdragen aan het openbaar debat daarin zo weinig present zijn. Dat is een direct gevolg van de bijziende bestuurlijke puntentellerij.

[...]

Sociologen [...] houden zich graag bezig met de sociaal zwakkeren, zwakker dan zij, minder geschoold, slechter gehuisvest, lager beloond, en liefst afkomstig van verre. Zulke mensen verdienen bij voorbaat de progressieve sympathie en een onderzoeker die zich met hen bezighoudt, is alleen al daarom een stuk sympathieker. Ook de overheid en de fondsen bezien zulk onderzoek met welgevallen en bekostigen het bij voorrang. En tenslotte, geen geringe bijkomstigheid, deze respondenten doen meestal open als er gebeld wordt en staan de ondervrager volgzzaam te woord: met zulke mensen voelen onderzoekers zich al gauw op hun gemak.

Heel anders is het gesteld met rijke mensen, mensen met meer macht, meer aanzien, en met veel meer geld dan de onderzoeker, die vaak ook nog naar een betere school geweest

---

5 Ibidem, p. 99.

zijn.⁶ Het kost al een paar weken om via de secretaresse een afspraak met zo'n informant te maken en op het afgesproken uur verschijnt de vorsers of de vorseres, onwennig in coltrui en zijn goede jeans, of voor deze keer in mantelpak met sjaltje, en dient eerst nog eens een half uur te antichambrenen.⁷ De onderzoekers die van huis uit toch al kritisch aankijken naar de gevestigden en de geprivilegieerden van deze wereld voelen zich bij hen slecht op hun gemak ('Ze zien toch niks aan me?').

Een professie die wil bijdragen aan beter begrip van de samenleving moet toch ook deze kleine minderheid van grote ondernemers en hoge functionarissen onderzoeken. Het verdient uiteraard respect als iemand zich maandenlang begeeft onder de drugsgebruikers of de straatcriminelen van de grote stad, maar het zou zeker zoveel ontzag verdienen als iemand zich al was het maar een paar weken zou ophouden in de directiekamers, de sociëteiten, de vakantieoord en de scholingsinstituten van de hoogstgeplaatsten. Dat komt vrijwel niet voor.⁸

[...]

De financiële crisis en de daarop volgende budgettaire crisis hebben ook hun weerslag op de wetenschap, in eerste aanleg op de economische wetenschap, die daar nog lang niet van bekomen is. Onder economen ijlt het vrije-markt-fundamentalisme nog na. Maar voor hun marktisme is nog geen coherent alternatief geformuleerd. De sociologie is in deze crisistijd kritiek bespaard gebleven, niet omdat ze wel geldige kennis kon genereren, maar integendeel omdat ze volkomen irrelevant gebleken is. Er zijn nauwelijks sociologen geweest bij wie de gedachte opkwam dat ze over de actuele ontwikkelingen toch misschien wel iets te berde zouden moeten kunnen brengen.⁹

Op dus naar een sociologie van de rijken, de machtigen en de aanzienlijken, naar onderzoek in de Business schools en de bestuurskamers, in de vergaderzaal en op de golfbaan, in exclusieve clubs en op de beursvloer.¹⁰ Sociologen zouden moeten kunnen verklaren waarom bestuurders hun directeuren zo genereus boven de norm belonen; waarom heel wat bestuursraden, juist in de semipublieke sfeer, mensen benoemen die al eens onmiskenaar, maar dan wel groots en meeslepend, zijn mislukt en hen dan bij voorkeur met een dubbele gage voor de helft van de werktijd aanstellen; waarom de meestverdieners toch nog weer meer willen verdienen; hoe de commissarissen na een overname die het bedrijf te gronde richt weggelaten met een miljoenenbonus; en waarom bestuurders van semiopenbare lichamen, zoals ziekenhuizen, woningcorporaties of

6 Vg. mijn 'Elite Perceptions of the Poor: reflections on a comparative research project'. In: Elisa P. Reis and Mick Moore (Eds) (2005). *Elite Perceptions of poverty and inequality*, p. 182-194. London/New York: ZED Books.

7 Een heel informatief, recent artikel: Michael Gilding, 'Motives of the rich and powerful in doing interviews with social scientists' *International sociology*. Jrg. 25, afl. 6 (november 2010), p. 755-77. Maar ook Gilding negeert de motieven van de interviewer en diens 'tegenoverdracht'.

8 Maar zie o.a. Marc Abélès (2000). *Un ethnologue à l'Assemblée*. Parijs: Odile Jacob.

9 Ik heb het geprobeerd met: 'Het financieel regime: over de gevolgen van een moderne dwaalleer', cf 'Het bancaire regime steunt op chantage' in *NRC/AH* (Opinie en debat) 20-21 november 2010; voor de volledige versie: www.mejudice.nl

10 Zie bijvoorbeeld: Jérôme Bourdieu, Johan Heilbron e.a. (red.) (2003). *Les structures sociales de la finance*. In: *Actes de la recherche en sciences sociales* 2003, afl. 146-147.

universiteiten er in hun beloning op vooruit gaan als ze nog weer eens een fusie weten te bekostoven, zonder dat daar voor de organisatie enig zichtbaar voordeel tegenover staat.

Tendentieuze vragen, ik besef het. Maar die tendens zit in de realiteit en komt zo vanzelf ook terecht in een realistische vraagstelling. Ik heb het volste vertrouwen dat mijn deskundige lezers heel goed in staat zijn dit allemaal te formuleren in het schijnbaar waardevrije jargon waarin subsidieaanvragen dienen te worden verwoord. Maar of ze er dan alsnog onderzoeksgeld mee ophalen is dubieus: dit onderzoek betreft niet een zwaartepunt, een speerpunt of een aandachtspunt van de financiers en het is al helemaal niet wat hun voor ogen staat wanneer zij pleiten voor een nauwere samenwerking met het bedrijfsleven.

En toch, er zijn nog vrije plaatsen in de academische wereld. Een enkele promovendus wordt nog aangenomen op een onderwerp van eigen keuze, hier en daar rest nog wat ruimte voor universitaire onderzoekers om zelf een project te entameren. En zelfs als het helemaal niet mogelijk blijkt om de machthebbers en de grootverdieners te bestuderen, laat dan tenminste uitgesproken zijn dat er nu in de kern van de sociologie een frappante leegte is, een beschamende leemte.

Paul Schnabel memoreert dat de Volkskrant een heel nummer wijdde aan het afscheid van Pieter Broertjes als hoofdredacteur

De betekenis van de drie ereleden voor de sociologie

Paul Schnabel

‘De publieke rol van de sociologie’, het thema van het nsv actualiteitencollege van dit jaar en ook het thema van de toekenning van de erelidmaatschappen van de nsv vandaag, is een telkens terugkerend onderwerp. Het is namelijk niet vanzelfsprekend dat de sociologie die rol vervult en volgens sommigen is alleen een wetenschappelijke rol genoeg. En uit de vragen die de organisatoren van het actualiteitencollege hebben geformuleerd als opmaat voor deze dag blijkt evenwel dat aan die publieke rol veel belang wordt gehecht en het een belangrijk onderdeel van de moderne sociologie-beoefening zou moeten zijn, maar vanzelfsprekend is die niet.

Dat die rol niet vanzelf spreekt kan twee redenen hebben:

- 1) de sociologie heeft zelf niets te melden en ziet voor zichzelf ook geen rol in het publieke debat weggelegd → het gaat primair om de wetenschap en om de ontwikkeling van de discipline.
- 2) in het publieke debat bestaat geen enkele belangstelling voor wat sociologie te melden heeft.

Het is allebei wel een beetje waar.

De eerste reden lijkt mij een *misverstand* over de taak en de identiteit van het vak: sociologie wordt niet beoefend voor zichzelf, maar voor anderen. Het publieke debat maakt onderdeel uit van de praktijk van de sociologie en kan omschreven worden als ‘sociale Praxis’, zoals onze oosterburen dat zouden noemen.

De tweede reden zou tragisch zijn, als het waar is of ook als het niet waar zou zijn.

De sociologie zou op de verkeerde weg zijn wanneer het zou denken geen bijdrage te kunnen leveren aan het publieke debat. De sociologie heeft wel degelijk wat te melden en heeft ook een eigen verantwoordelijkheid om dat de samenleving duidelijk te maken. Aan mensen die aan mij vragen wat het Sociaal en Cultureel Planbureau in essentie doet, zeg ik altijd: ‘Nederland uitleggen aan de Nederlanders’.

Wel is natuurlijk duidelijk dat de sociologie een abstractum is en zelf geen actor in het debat kan zijn. Dat zijn haar beoefenaars, de sociologen, dragers en uitdragers (!) van het vak, die via optredens in het publieke domein en in debatten een sociologisch geluid laten horen. Sociologie is nu eenmaal een vak waarmee je op een bepaalde manier naar de werkelijkheid kan kijken en in die bepaalde manier van kijken zit de meerwaarde. Daarbij maakt zij gebruik van de gesystematiseerde kennis van anderen.

Er is ook niet één sociologie; de sociologie is een bijzonder vak en kan dat in elk geval zijn.

De sociologie is er voor de antwoorden waar de filosofie alleen maar vragen stelt.

De sociologie zoekt en legt verbanden die de geschiedenis niet wil leggen, die conflicten

en tegenspraken ziet die de economie met zijn modellen niet kan zien. De sociologie heeft ook meer oog voor psychologische processen en mechanismen dan de geschiedwetenschap. Die slaat vaak de psychologie over.

Met enige trots kunnen we ook kijken naar de rol die de sociologie vervult in het publieke debat. Maar ook kunnen we als sociologen trots zijn op het feit dat veel kennis en inzicht die de sociologie heeft opgeleverd, in de maatschappij gemeengoed is geworden. Er is, denk ik, geen wetenschap die zijn kennis op zo'n grote schaal gebruikt ziet worden in de samenleving als de sociologie, met name in pers en media.

De sociologie vervult een kritische en morele functie in het maatschappelijk debat door het agenderen van onderwerpen, het becommentariëren van ontwikkelingen en gebeurtenissen en het evalueren van handelen van overheden en maatschappelijke organisaties.

Vandaag eren we drie sociologen, die elk op hun manier de publieke rol van de sociologie vertegenwoordigen. Tegelijkertijd wordt in de verschillen tussen hen ook zichtbaar, dat de publieke rol verschillend kan zijn: Pieter Broertjes vooral als journalist, Anneke van Doorne-Huiskes vooral als beleids- en organisatieadviseur en Abram de Swaan als wetenschapper en literator.

Anneke van Doorne-Huiskes is vertegenwoordiger van de empirische traditie in de sociologie, de oriëntatie ook op beleid en organisatie. Haar bijzondere agendapunt is de rol van de vrouw in de samenleving en in het arbeidsproces.

Pieter Broertjes neemt natuurlijk een heel belangrijke plaats in het publieke debat in. Als hoofdredacteur van *de Volkskrant* agendeert hij mede de onderwerpen van het publieke debat. Aan zijn persoonlijke inzet en zijn manier van kijken zie je hoe hij zijn kennis als socioloog in praktijk brengt.

Abram de Swaan is de belangrijkste vertegenwoordiger van de klassieke traditie in de sociologie: theorieontwikkeling, reflectie op de samenleving, kritiek op wat vanzelfsprekend of onweerlegbaar legt. Hij kijkt daarbij over de grenzen van de sociologie heen en legt verbinding met filosofie, geschiedenis, economie. Hij is geen man van de grand theory, maar een 'grande' van de theoretische sociologie.

Ik zal nu de drie gelauwerden ieder afzonderlijk toespreken.

Pieter Broertjes

Er zijn niet veel sociologen aan wie een hele krant gewijd wordt, dat is misschien wel nooit eerder vertoond. Harry Mulisch kreeg bij zijn overlijden zes pagina's In Memoriam, Pieter Broertjes kreeg een hele krant en hij is nog niet eens dood!

Op zich is die aandacht bij zijn vertrek als hoofdredacteur ook niet zo gek, omdat hij eigenlijk zijn hele leven *de Volkskrant* trouw is geweest en vanaf 1995, dus ruim vijftien jaar hoofdredacteur is geweest.

De ereleden luisteren naar de laudatio uitgesproken door Paul Schnabel

In 1979 legde hij zijn doctoraalexamen sociologie af aan de Universiteit van Utrecht. Hij is toen meteen in dienst getreden bij *de Volkskrant*. Begonnen als sociaaleconomisch redacteur, werd hij al gauw chef van die redactie, om in 1991 adjunct-hoofdredacteur te worden. En nu is hij 'in between jobs'. Hij is ook pas 58 jaar en dat is nog veel te jong om met pensioen te gaan.

de Volkskrant heeft eerder hoofdredacteurs gehad die socioloog waren: Jan van der Pluym en Harry Lockfeer. Dat lijkt ook logisch: de sociologie als voorbereiding op de journalistiek op het niveau van meer dan human interest en sensatie. Ondanks onzinnige vooroordelen dat sociologen niet kunnen schrijven, zijn er veel journalisten en dan vooral columnisten die een sociologische achtergrond hebben. Bij *de Volkskrant* denk ik dan aan Marcel van Dam en vroeger Kees Schuyt. Maar andersom komt ook voor, journalisten met een sociologische blik, 'natuurlijke sociologen' onder de journalisten. Gerard van Westerloo is daar een mooi voorbeeld van. Hij kan heel goed met een sociologische blik observeren en rapporteren.

Maar er is ook een andere beweging om eerlijk zijn. Er zijn nu te veel sociologen die te weinig journalist zijn, geen chroniqueur van het heden en zelfs geen onderzoeksjournalist zijn. Het is een sociologie die Jan Blokker als debunker in *de Volkskrant* onder vuur nam, lang geleden alweer...

Ik weet het niet zeker, maar ik vermoed dat het door de academisering van het vak komt. Universitaire sociologen schrijven voor 'peer rated' – vaak internationale-tijdschriften en die vragen een zuiver wetenschappelijk jargon. Je ziet dan ook steeds grotere verschillen tussen de werkwijze van een journalist en een sociologisch onderzoeker. Een journalist leest niet, maar gaat er op af, hij belt, vraagt, kijkt... Een sociologisch onderzoeker zit vooral achter zijn computer, komt daar zelden achter vandaan. Dat zou die toch meer moeten doen...

de Volkskrant is ook een krant met veel sociologie in zijn kolommen, soms heel zichtbaar, soms verborgen. Zeker in vergelijking met andere landelijke dagbladen. Bijzondere projecten over de grootste problemen van ons land zijn vaak ook alleen vergelijkenderwijs met andere kranten waarneembaar: meer economisch (FD), meer bestuurskundig/juridisch (NRC), meer filosofisch/theologisch (Trouw) (Telegraaf – criminologisering). *de Volkskrant* kent het jaarlijkse eliteonderzoek (de Top-200 van invloedrijke Nederlanders), dat in samenwerking met de Erasmus Universiteit wordt verricht. Ander project is de Gammacanon. Ik zou me vergissen wanneer deze initiatieven niet te maken zouden hebben met de sociologische blik van Pieter Broertjes.

Pieter Broertjes ging op veel dingen zelf af, en gaf ruimte aan anderen om dat te doen. Zijn kennis en ervaring draagt hij uit als lector aan de Hogeschool Utrecht, een straatbreedte verwijderd van Algemene Sociale Wetenschappen en de sociologie, maar contacten zijn er voor zover ik weet niet: ik zou zeggen: nodig die man uit! Profiteer van die andere sociologie.

Bij zijn afscheid als hoofdredacteur liet Pieter Broertjes zich in *de Volkskrant* op verschillende momenten weer kennen als socioloog. Op de vraag hoe hij herinnerd wilde worden, antwoordde hij: 'Als iemand die de ontwikkelingen van zijn tijd heeft begrepen [...] en daar naar gehandeld heeft.'

Wat ik ook heel leuk in dat interview vond en illustratief voor Pieter is dat hij blijk gaf van een sociologische attitude: 'Ik ben teveel socioloog om me te laten meezuigen in allerlei processen tussen mensen, ik heb me niet laten provoceren, ben adaptief, neem een zekere distantie in acht en observeer wat er gaande is. Het lijkt wel een socioloog'.

De sociologie mag trots zijn op iemand als Pieter Broertje in haar kring te hebben, de hoofdredacteur van een van de twee belangrijkste kranten van Nederland. Hij mag rolmodel zijn.

Anneke van Doorne-Huiskes

Sociologie wordt veel door meisjes gestudeerd, niet zoveel als psychologie of medicijnen, maar toch. Het vreemde is wel dat het toch sterk een mannenvak is gebleven, met vooral veel mannen als founding fathers. Nederland telt enkele vrouwelijke sociologen met een groot lezerspubliek, Christien Brinkgreve en Jolande Withuis, vroeger ook Iteke Weeda. Dat zijn wel de bekendste, maar ook nu nog is het aantal vrouwelijke hoogleraren in de sociologie heel beperkt. Overigens is dat in de psychologie ook heel lang het geval geweest, maar daar verandert dat nu toch wel echt. In de sociologie, een veel kleiner vakgebied dan psychologie met minder leerstoelen, zie ik dat nog niet. Anneke van Doorne-Huiskes is socioloog en ook hoogleraar; nu honorary professor sociologie in Utrecht, waar zij eerder gewoon hoogleraar was en daarvoor, vanaf 1991 ruim tien jaar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam als hoogleraar Arbeid, Organisatie en Emancipatie. Daarvoor was zij nog een aantal jaren bijzonder hoogleraar aan de Landbouwniversiteit Wageningen.

De positie van de vrouw op de arbeidsmarkt en meerspecifiek die van hoog opgeleide vrouwen was het onderwerp van haar proefschrift waarop zij in 1979 aan de Universiteit van Utrecht promoveerde bij R. Wippler en Regina Hommes.

In haar verschillende leeropdrachten stond de positie van de vrouw centraal en ook meer in het algemeen had zij oog voor de emancipatie van de vrouw. Zo is zij voorzitter geweest van TECENA (1998-2000), de Tijdelijke Expertise Commissie Emancipatie in het Nieuwe Adviesstelsel. Deze had als taak 'te helpen bevorderen dat de adviesraden in het nieuwe adviesstelsel zelf op adequate wijze de emancipatieaspecten van voorgenomen beleid in hun advisering gaan betrekken'.

Ook in werk dat Anneke van Doorne-Huiskes voor de SER heeft gedaan, stond de positie van de vrouw en dan vooral ook de werkende vrouw centraal. Tegenwoordig wordt dan vaak over 'gendermainstreaming' gesproken, de praktijk van emancipatie in organisaties, in ministeries en in het bedrijfsleven en dan met name grote bedrijven als Unilever, ABN-Amro, maar ook in ziekenhuizen en bij accountants. Haar activiteiten bleven niet beperkt tot Nederland, ook internationaal, voor de Europese Commissie, deed zij onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten.

Geleidelijk aan werd het gebied verbreed tot Human Resource Management in meer algemene zin, aandacht voor de rol van ouderen, voor gezondheid op de werkplek. Anneke van Doorne-Huiskes is ook maatschappelijk actief: lid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, ze is lid geweest van het begeleidingscollege van het SCP, het Nivel, lid van de raad van commissarissen van de ING, voorzitter van de Vereniging van Vrouwen met een Hogere Opleiding en tenslotte zelf ondernemer in het bureau De Jong en Van Doorne-Huiskes in Utrecht.

Al die maatschappelijke en beleidsmatige activiteiten hebben hun neerslag gevonden in een reeks van artikelen, rapporten en boekpublicaties.

Indrukwekkend is te zien hoe Anneke van Doorne nu al bijna vijfenveertig jaar lang ononderbroken als sociologisch onderzoeker, beleidsadviseur en bestuurder actief is gebleven op een belangrijk gebied van het maatschappelijk leven en dus ook van de sociologie: de wereld van de arbeid en de plaats van de vrouw daarin.

Abram de Swaan

In de NRC rekende hij vorige week nog vlijmscherp af met het marktisme, het doorgeschoten marktdenken dat ons iedere dag meer geld blijkt te kosten dan het ooit heeft opgeleverd. Niet onbedoeld is marktisme nauwelijks uit de spreken zonder het als marxisme te laten klinken, de andere leer die in de praktijk meer leed dan geluk heeft gebracht.

Abram de Swaan is de belangrijkste, bekendste en meest bijzondere van de Nederlandse sociologen. Hij is zeker ook een van de meest veelzijdige, immers ook actief als journalist, columnist (*NRC-Handelsblad*), psychotherapeut, drager van de eerste dan in 'Kyokushinkai karate' en begiftigd met de P.C. Hooft-prijs voor literatuur. Officieel emeritus hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij in 1977 gewoon hoogleraar werd en in 2000 universiteitshoogleraar.

In die lange periode was hij ook gasthoogleraar in Parijs – Collège de France – New York en Boedapest. Hij was de man achter de Amsterdamse onderzoeksschool en een van de weinige sociologen die lid is van de KNAW.

Abram de Swaan is zeker de socioloog die de meeste nieuwe begrippen lanceerde die algemeen ingang hebben gevonden, ook buiten het vakgebied. Ik noem er een paar:

protoprofessionalisering, onderhandelingshuishouden, bevelshuishouding, verzorgingsarrangement. Soms lukte het ook niet, zoals met het begrip congregatie. Hij bracht de verbinding tussen psychotherapie en sociologie tot stand, schreef een originele inleiding tot de sociologie, schetste de geschiedenis van de voorlopers van de verzorgingsstaat in een internationaal vergelijkende studie, opende met 'woorden van de wereld: het mondiale talenstelsel' een heel nieuwe onderzoeksgebied voor de sociale wetenschappen. Weinigen zijn hem tot nu toe op dat pad gevolgd, noch bij de sociologen, noch bij de linguïsten. Dat is eigenlijk niets nieuws: 'crossovers' blijven moeilijk in de wetenschappen omdat ze in wezen bedreigend zijn voor ieder van de disciplines, 'not invented here'.

De Swaan beweegt zich gemakkelijk tussen verschillende wetenschapsgebieden: sociologie, politicologie, psychologie, linguïstiek, economie, filosofie, geschiedenis. Zeldzaam geworden, helaas, maar zou juist voor sociologen veel meer gewoon moeten zijn. De sociologie heeft in Abram de Swaan een publieke figuur gevonden, een zeer breed georiënteerde intellectueel met een groot en naar het lijkt steeds groter wordend verantwoordelijkheidsgevoel voor het aan de orde stellen en ook ontmaskeren van wat er niet deugt. Het marktisme, de disciplineren van de sociale wetenschappen tussen bibliometrie en subsidie, de globalisering en de laatste jaren steeds meer het vraagstuk van het massageweld en de genocide.

Beroemd – en berucht – werd de student en *Propria Cures*-redacteur Abram de Swaan in 1965 met een foto in *PC* met als onderschrift: 'De 33-jarige timmermanszoon Jezus van Nazareth in gesprek met *PC*'s A. de Swaan.' Toen een rel, nu zou de timmermanszoon het een eer gevonden hebben en trouwens, in vergelijking met Abram de Swaan zijn wij allemaal timmermanszonen met een kort meetlatje en een simpele *hamer* die alles alleen als spijker herkent... Of zoals Abraham Maslow dat zo mooi zegt: 'Als je enige gereedschap een hamer is, ziet elk probleem eruit als een spijker.'

Ik wil alle drie van harte gelukwensen met hun benoeming tot erelid van de Nederlandse Sociologische Vereniging.

Hierna reikt de voorzitter, prof. dr. J. van Hoof, de versierselen die horen bij het erelidmaatschap aan hen uit.

Anneke van Doorne-Huiskes ontvangt uit handen van Jacques van Hoof, voorzitter van de NSV, het erelidmaatschap

Pieter Broertjes ontvangt uit handen van Jacques van Hoof, voorzitter van de NSV, het erelidmaatschap

Abram de Swaan ontvangt uit handen van Jacques van Hoof, voorzitter van de NSV, het erelidmaatschap